

Фурса, С. Інститут нотаріату в юридичній доктрині України: актуальні проблеми та перспективи розвитку / С. Фурса // Право України. – 2020. – № 9. – С. 11-19.

Фурса, С. Актуальні проблеми нотаріату України та їхні доктринальні шляхи вирішення / С. Фурса, Є. Фурса // Право України. – 2020. – № 2. – С. 20-42.

Зважаючи на сучасний момент, коли наша держава опинилася в нестабільному економічному і політичному становищі, багато фахівців висловлюють свої гіпотези щодо необхідності трансформування правової системи України відповідно до сприйняття у ній ролі та значення того чи іншого органу державної влади. Усі уряди, які приходили до влади у роки незалежності України, відрізнялися тим, що намагалися реформувати правову систему держави, але наскільки їм це вдалося – ми можемо нині судити самі... Отже, автори об'єктивно розбираються у тій ролі, яку відіграє той чи інший орган в українській державі та суспільних відносинах. Зокрема, у статті йдеться про український нотаріат.

Мета статті полягає у тому, щоб розглянути тенденції реформування нотаріату в науковому, організаційному та інших аспектах.

З якою метою слід проводити такий аналіз українського нотаріату – не складно пояснити на наочному прикладі. Так, замість поглиблення нотаріальної функції, нотаріусів все більше і більше наділяють функціями, які їм не властиві. З огляду на суть нотаріату як органу безспірної юрисдикції робляться поступові кроки та далі висуваються все нові та нові пропозиції з розширення їхніх повноважень. Але до чого це призведе, якщо нотаріусів наділяти все більшим колом повноважень? Без вирішення залишається доволі просте запитання: “Хто ж має у такому разі якісно вчиняти саме нотаріальні дії?”. Тому дослідження і має на меті аналіз тенденцій реформування нотаріату в Україні.

У статті йдеться не про звичні стандарти викладення науково-теоретичних концепцій учених у сфері нотаріату, а про сучасний стан правової системи України та місце у ній нотаріату як органу безспірної юрисдикції, який має досить важливе значення для належної охорони прав фізичних та юридичних осіб як в Україні, так і за її межами. Такий аналіз дає новий поштовх для поглибленого вивчення практичних аспектів нотаріальної діяльності з метою її переосмислення та подальшого розроблення доктринальних положень, які стануть базисом для прогнозування майбутнього українського нотаріату та вдосконалення як організації, так і процесуальної діяльності осіб, які вчиняють нотаріальні дії.

У висновках автори висловлюють сподівання, що нотаріат стане дієвим механізмом з охорони прав суб'єктів цивільних відносин, але завдяки розширенню повноважень нотаріусів у цій сфері, а не наділенню їх все новими, невластивими нотаріальній діяльності функціями. Автори доводять, що саме наука повинна робити прогнози щодо розвитку нотаріату і пропозиції щодо їх втілення у законодавство про нотаріат із метою вдосконалення способів охорони та захисту прав людини. Автори вважають, що Україна має подолати економічну і правову кризи, які слід сприймати як першопричини виникнення проблем у нотаріаті, тоді і перед нотаріусами України мають постати зовсім інші завдання: забезпечувати охорону і захист прав фізичних та юридичних осіб завдяки високопрофесійній діяльності.

Комаров, В. Нотаріат України та перспективи його розвитку / В. Комаров, В. Баранкова // Право України. – 2020. – № 9. – С. 43-61.

У правовій системі нотаріат відіграє значну роль як орган безспірної цивільної юрисдикції та превентивного правосуддя. Не втрачають надзвичайної актуальності проблеми вдосконалення нотаріального законодавства. На жаль, процес оновлення законодавчого унормування нотаріату та нотаріальної діяльності не можна вважати вдалим, зокрема через відсутність зрозумілих підходів до визначення правового характеру й сутності нотаріальної діяльності та, як наслідок, неможливості ефективного вирішення найбільш складних та актуальних питань функціонування нотаріату. Зазначене зумовлює нагальну необхідність подальшого розроблення доктрини нотаріального процесу, а також наукового обґрунтування оновлення нотаріального законодавства, що дасть змогу позбутися еkleктичності та суперечливості нормотворчої роботи у цій галузі.

Метою статті є визначення ступеня відповідності законодавства України про нотаріат загальним засадам нотаріату класичного (латинського) типу, а також розроблення пропозицій і рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України про нотаріат з огляду на необхідність його гармонізації з міжнародними принципами класичного нотаріату.

У статті розглядаються питання функціонування нотаріату України як нотаріату класичного (латинського) типу. У цьому контексті досліджуються основні організаційні аспекти його модернізації та законодавчого врегулювання: створення єдиного нотаріату, визначення системи та компетенції нотаріальних органів, функцій і статусу нотаріуса, оплати нотаріальних дій тощо.

Запропоновано виключити із системи нотаріальних органів посадових осіб органів місцевого самоврядування, надавши їм лише можливість посвідчувати заповіти та довіреності, що

дорівнювалися б до нотаріально посвідчених. Встановлено, що відсутність обмеження кількості посад нотаріусів у межах нотаріального округу не відповідає основним засадам і принципам діяльності нотаріату.

Обґрунтовано висновок про те, що приватно практикуючий нотаріус є одночасно посадовою особою, наділеною державною владою, і спеціалістом вільної юридичної професії. З'ясовано, що діяльність нотаріату є різновидом правозастосовної, юрисдикційної діяльності, зачіпає найбільш важливі й істотні аспекти здійснення прав громадянами та юридичними особами, а тому має здійснюватися у процесуальній формі, баланс публічних і приватних інтересів. З огляду на характер нотаріальної діяльності як процесуальної та правозастосовної обґрунтовується необхідність розроблення та прийняття Нотаріального процесуального кодексу України.

Клименко, О. Концепція розвитку нотаріату України / О. Клименко // Право України. – 2020. – № 9. – С. 62-80.

Динамічний характер оновлення національного законодавства України, яка тривалий час перебуває у стані турбулентності проведення реформ, вимагає комплексного аналізу, зокрема з погляду концептуалізації законодавчої моделі інституту нотаріату відповідно до його правової природи, функцій і завдань. Це питання набуває актуалізації у світлі останніх конституційних змін, пов'язаних із реформуванням системи правосуддя та суміжних правових інститутів, до яких віднесено і нотаріат, оскільки аналіз програмних документів не дає чіткого уявлення про роль, місце та перспективи розвитку нотаріату в цій системі.

Метою статті є висвітлення загальних підходів до обґрунтування концепції розвитку нотаріату України з погляду візії здійснюваних правових реформ у державі та в контексті формування на вітчизняній науковій ниві теорії про нотаріат доктринального рівня.

Аналізується законодавче забезпечення інституту нотаріату України, зокрема в контексті прийнятих на державному рівні концепцій і програмних документів щодо судово-правової реформи в Україні. Водночас висвітлюється процес розвитку науки (теорії) про нотаріат, що за фундаментальністю наукових досліджень, теоретичною концептуалізацією та систематизацією знань набуває ознак галузевої диференціації в системі права, при цьому виконуючи прогностичну функцію щодо визначення тенденцій та обґрунтування практично виважених підходів розвитку інституту нотаріату та законодавства у цій сфері.

Подальший розвиток українського нотаріату потребує концептуалізації його законодавчого забезпечення. Обґрунтовується доцільність розроблення проекту нотаріального кодексу за принципом комплексної галузевої предметної кодифікації, у межах якої концептуального вирішення мають отримати, зокрема, такі основні питання: установче визначення цілей, завдань і функцій нотаріату як конституційно-правового інституту (суміжного з цілями правосуддя); інституалізація українського нотаріату за принципами системи латинського нотаріату (децентралізація владних повноважень у сфері нотаріату; розширення функцій професійного самоврядування; трансформація державного сектора нотаріату з метою впровадження моделі єдиного нотаріату; визначення системи нотаріальних органів); вибір законодавчої моделі нотаріального процесу (з урахуванням його структури та рівня процедурного забезпечення охорони прав відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України); впровадження моделі "нотаріального сервісу" (зокрема, з міркувань диференціації послуг для впровадження механізмів забезпечення державою доступу соціально вразливих категорій громадян до нотаріальної охорони в умовах єдиного нотаріату); перспективи впровадження моделі "електронного нотаріату" (у контексті загальнодержавної програми діджиталізації (цифровізації) України та національної стратегії кібербезпеки). Увага акцентується на важливості кваліфікованого наукового забезпечення законотворчого процесу з розроблення проекту кодексу.

Бондарєва, М. Реформування нотаріату в Україні: актуальні проблеми / М. Бондарєва // Право України. – 2020. – № 9. – С. 81-96.

Український нотаріат як складова юридичної інфраструктури суспільства не може не мати структурних і системних проблем, оскільки вони вразили всю інфраструктуру. Ці проблеми мають різну природу, зумовлені різними чинниками – від негативного минулого радянського періоду до сучасного недосконалого законодавства, але вони впливають на ефективність виконання органами й посадовими особами нотаріату свого основного завдання – забезпечення стабільності цивільного обігу в державі. Сьогодні дискусії про шляхи та напрями реформування нотаріату актуалізувалися економічною кризою, результатами непередуманої державної політики "ручного" управління нотаріатом, намаганням створити "квазінотаріат" – паліативів, скерованих на забезпечення приватних інтересів, зокрема при формуванні ринку землі, а також небажанням влади створити правову базу для розширення функцій і переведення нотаріату на якісно новий рівень Е-нотаріату.

Метою статті є аналіз правового регулювання організаційно-правової структури та процесуальної компетенції нотаріусів задля виявлення лакун, колізій та неефективних норм, які на практиці не показують ефективного результату, є недоречними, застарілими або й просто шкідливими; оцінка напрацювань походженням від науко вого середовища та практиків щодо пропонованих у процесі

реформування нотаріату новацій; пропозиція нового підходу при створенні концепції реформування нотаріату, сутністю якого є комплексність: від розроблення заходів для підвищення публічного статусу нотаріату до спільної реформи нотаріату й органів, дотичних у функціоналі до його діяльності. Стаття має науково-прикладний характер.

За результатами дослідження виявлено, що не вирішеність проблеми єдиного нотаріату через нескасування державного нотаріату перешкоджає його єдності й уніфікації правил діяльності, а також створює нерівність умов оплати державних і приватних нотаріусів; належним чином у законодавстві не представлено особливості дуального статусу нотаріуса, через що потрібні зміни на користь підсилення публічної компоненти його статусу; неефективність ліберального підходу до формування корпусу нотаріусів не дало позитивних результатів, через що варто було би повернутися до квотування; проблеми, пов'язані з неефективністю законодавства про оподаткування й соціальне забезпечення нотаріусів. Розкрито сутність новацій, впровадження яких вимагає нотаріальна спільнота: саморегулювання на базі Нота-ріальної палати України, Е-нотаріат, розширення переліку нотаріальних дій і дій нотаріусів як реєстраторів.

На підставі проведеного дослідження зроблено такі висновки: реформування нотаріату необхідне на засадах державного визнання публічної ролі нотаріату й у комплексі з іншими, дотичними у своїй діяльності, органами, заборони створення паралельних структур, визнання податкового статусу з урахуванням чиннику “самозайнятої особи”, впровадження новацій Е-нотаріату.

Дякович, М. Особливості правового статусу нотаріуса в Україні: теоретичні та практичні аспекти / М. Дякович // Право України. – 2020. – № 9. – С. 97-106.

Нотаріус в Україні має спеціальний статус, який визначений Законом України “Про нотаріат” та виникає з моменту вступу на посаду державного нотаріуса або з початком роботи приватним нотаріусом в установленій законом строк. Нотаріуси діють у межах правил і процедур, нотаріального процесу, які визначені законом та чітко ними дотримуються. На нотаріат покладається обов'язок із захисту та охорони прав і законних інтересів громадян, юридичних осіб у приватноправовій сфері. Нотаріус повсякденно забезпечує реалізацію багатьох прав і свобод, які визначені Конституцією України, тому є невід'ємним елементом у механізмі будь-якої правової держави. У наш час розвиток судової і нотаріальної реформ – це реальний внесок у формування України як правової держави. Користь та унікальність нотаріату, зокрема приватного, який сформувався на принципах латинського нотаріату, а також його економічність для сучасного українського суспільства, полягає у тому, що нотаріат дає змогу забезпечити правоохоронні функції, законність і правомірність юридичних дій без витрат із боку держави. Крім того, сучасний нотаріат замінив для держави успішне виконання не тільки її правоохоронних функцій, а й фіскальних і реєстраційних. Метою статті є огляд та впорядкування за визначеними у доктрині нотаріального права і процесу критеріями напрямів і підходів до означення особливостей правового статусу нотаріуса в Україні та виокремлення завдань, які держава ставить перед ним. Встановлено, що нотаріат виступає гарантом законності дій осіб, які звертаються до нього, та реалізовує настання бажаних юридичних наслідків через посвідчення прав, а також фактів, що мають юридичне значення. Водночас, вчиняючи інші нотаріальні дії з метою надання їм юридичної вірогідності, він забезпечує охорону і здійснює захист прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Допомога нотаріуса у реалізації прав проявляється також у наданні роз'яснень і правових консультацій, аби юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду. Запропоновано нові підходи до правового статусу нотаріуса та його місця у правовій системі. Зокрема, запропоновано продовжити реформування українського нотаріату у напрямі створення такого правового інституту, який би доповнив структуру юрисдикційних органів, а нотаріус виконував би одну з правоохоронних функцій – охорону і захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Створення електронного нотаріату, розширення різноманітних “послуг”, якими планують наділити нотаріусів, підмінюючи посвідчення нотаріусом юридичних фактів, наділенням їх правом надавати так звані “послуги” у сфері реєстрації актів цивільного стану, потребують особливої уваги та уважності як із боку законодавця, так і нотаріальної спільноти, а також їхньої співпраці. Як висновок наголошується, що головним завданням нотаріальної спільноти є не захопитись цими процесами, а отже, не втратити головне – професію нотаріуса з особливостями, які сьогодні вже утверджені та виокремлюють його як представника юрисдикційного органу, функцією якого є охорона і захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб. Для забезпечення практичних аспектів у виробленні сучасних підходів до правового статусу нотаріуса запропоновано внести низку змін до чинного законодавства України, зокрема Цивільного кодексу України та Закону України “Про нотаріат”.

Дерій, О. Виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин: актуальні питання / О. Дерій // Право України. – 2020. – № 9. – С. 107-122.

Актуальність теми дослідження обумовлена одразу двома причинами. З одного боку, поняття нотаріальних процесуальних правовідносин, ознаки, характер і система тією чи іншою мірою висвітлювалися вченими, що зробили вагомий внесок у формування науки про нотаріальний процес.

З другого боку, велика кількість праць створювалася за інших соціально-економічних, політичних і правових умов, які істотно відрізняються від сучасного етапу, що негативно позначається на ефективності законодавчого регулювання нотаріальних процесуальних відносин. Отже, нині склалися передумови для науково-доктринального переосмислення теоретичних концепцій науки про нотаріальний процес, зокрема й теорії нотаріальних процесуальних правовідносин, що й зумовлює необхідність цього дослідження.

Метою статті є комплексний, системний аналіз сформованих у доктрині нотаріального процесу (з урахуванням законодавчих і практичних аспектів) підходів до розуміння правової природи нотаріальних правовідносин, підстав їх виникнення, а також викладення власного бачення особливостей виникнення, розвитку та припинення нотаріальних процесуальних правовідносин і реалізацію прав осіб на вчинення нотаріального провадження.

Встановлено, що для виникнення нотаріальних процесуальних правовідносин необхідною умовою має бути саме існування нотаріальної професійної діяльності уповноважених державою осіб, а також умови її здійснення, що мають бути зафіксовані у законодавстві та визначені вченими як нотаріальна процедура. Отже, у формулі нотаріальних правовідносин має бути закладено визначальне положення, що суб'єктом нотаріальних процесуальних правовідносин є особа, яка вчиняє нотаріальні дії, а не нотаріат загалом.

Авторка дійшла висновку, що нотаріальні правовідносини мають утворювати систему не тільки щодо внутрішніх нотаріальних адміністративних і нотаріальних процесуальних відносин, а й узгоджуватися із зовнішніми відносинами, які пов'язані з нотаріальними правовідносинами, і з ними утворювати певну міжгалузеву систему, наприклад, із виконавчими процесуальними правовідносинами, зокрема у питаннях правонаступництва у виконавчому процесі у разі смерті однієї зі сторін виконавчого процесу – стягувача чи боржника, які одночасно можуть бути суб'єктами спадкових правовідносин у нотаріальному процесі. При цьому важливим елементом нотаріальних процесуальних правовідносин є передумови їх виникнення, які мають забезпечити їхнє реальне виникнення та розвиток, а отже, і реалізацію прав осіб на вчинення нотаріального провадження.

Заїка, Ю. Процедура нотаріального посвідчення заповіту: теоретичні та практичні проблеми / Ю. Заїка // Право України. – 2020. – № 9. – С. 123-135.

Спадкоємців не завжди задовольняє зміст заповіту, тому вони звертаються до суду із позовом про визнання заповіту недійсним, посилаючись на порушення закону при його посвідченні.

Метою статті є з'ясування особливостей процедури посвідчення заповіту нотаріусом, визначення методологічних засад дослідження та напрямів удосконалення законодавства. Головна особливість цієї нотаріальної дії полягає у тому, що при виникненні спору особа, яка її вчинила, вже відсутня. Зазначено, що при посвідченні заповіту нотаріус зобов'язаний: встановити особу, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії; перевірити її дієздатність і здатність розуміти значення своїх дій; з'ясувати дійсні наміри особи відносно долі свого майна; ознайомити з правами заповідача; роз'яснити правові наслідки складання заповіту; ознайомити з межами заповідального волевиявлення; викласти текст заповіту відповідно до волі заповідача, оголосити заповіт та посвідчити його. Виявлено певну неузгодженість між окремими нормативними актами щодо переліку документів, які дають змогу нотаріусу встановити особу заповідача.

Аргументується пропозиція щодо внесення відповідних змін у законодавство, які б дали нотаріусу можливість оперативно перевірити наявність чи відсутність судового рішення щодо визнання заявника недієздатним.

Обґрунтовується, що важливим доказом адекватності поведінки заповідача може бути відеозапис вчинення цієї нотаріальної дії. Введення відеофіксації підвищить міру захисту укладених заповітів від їх оскарження і визнання недійсними у тих випадках, коли заповіти укладають особи похилого віку чи з певними фізичними вадами. Виявлені характерні порушення при посвідченні заповіту, які можуть стати підставою для визнання його недійсним. З метою уніфікації нотаріальної практики пропонується розробити методичні рекомендації щодо посвідчення, зміни та скасування заповітів, прийняття на зберігання секретного заповіту та процедури його оголошення. Обґрунтовується необхідність внесення змін у ч. 4 ст. 1254 Цивільного кодексу України щодо правових наслідків, які настають при визнанні недійсним нового укладеного заповіту.

Бондар, І. Теоретичні та практичні концепції охорони особистих немайнових прав у нотаріальному процесі / І. Бондар // Право України. – 2020. – № 9. – С. 136-146.

Стаття присвячена теоретичним і практичним аспектам охорони особистих немайнових прав у нотаріальному процесі. Особисті немайнові права визнаються найбільш цінними в системі прав людини, а тому важливим є попередження порушення цих прав, дотримання особистих немайнових прав уповноваженими особами, наявність процесуальних наслідків їх порушення, відповідальності тощо. Саме в межах нотаріального процесу необхідно вести мову про охорону особистих немайнових прав, оскільки на нотаріуса покладено обов'язок сприяти громадянам, підприємствам, установам та організаціям у здійсненні їхніх прав і захисті законних інтересів. Додатково про

актуальність обраної теми свідчить те, що традиційно в Україні досліджують особисті немайнові права в межах матеріального права, а тому поза увагою науковців залишаються дослідження у контексті їхньої реалізації у процесуальних галузях права, зокрема й нотаріального процесу.

Метою статті є аналіз законодавства, практики та наукових підходів до особистих немайнових правовідносин, їх правового регулювання, нормативного закріплення задля дослідження особистих немайнових правовідносин у нотаріальному процесі, з'ясування проблем можливих порушень особистих немайнових прав і формулювання шляхів попередження таких порушень, визначення їх охорони нотаріусом під час вчинення нотаріальних дій.

Встановлено, що особистим немайновим правам і їхньому врегулюванню у нотаріальному процесі законодавцем не приділено увагу, на відміну від правочинів, пов'язаних із матеріальними благами. Однак переваги реалізації особистих немайнових прав через нотаріально посвідчені правочини, насамперед договори, очевидні. Навіть згоди, які виникають з особистих немайнових благ, є нічим іншим, як правочинами – чи то односторонніми, чи то елементами договорів. Саме нотаріус як фахівець у галузі права допоможе належним чином врегулювати особисті немайнові відносини та попередити можливі правопорушення.

Авторка доходить висновку щодо комплексності відносин між нотаріусом і клієнтом, та наявності “особистісної” складової в межах нотаріальних процесуальних правовідносин. Через важливість особистих немайнових прав для осіб та спрощений підхід законодавця до врегулювання цих правовідносин необхідним є вирішення низки питань: встановлення обов'язкової нотаріальної форми для певних правочинів, пов'язаних із немайновими правами; дотримання та охорона особистих немайнових прав на всіх етапах нотаріального процесу; належна регламентація договорів щодо особистих немайнових прав і процедури нотаріального посвідчення правочинів з особистими немайновими правами; належна охорона особистих немайнових прав дітей у нотаріальному процесі через залучення органів опіки та піклування й отримання їхньої згоди на укладення договорів з особистими немайновими правами.

Малярчук, Л. Вчинення виконавчого напису нотаріуса на іпотечному договорі та стягнення за ним: проблеми теорії і практики / Л. Малярчук // Право України. – 2020. – № 9. – С. 147-157.

Тоді як нотаріуси впевнено вчиняють виконавчі написи на іпотечних договорах, адвокати застерігають щодо незаконності таких нотаріальних актів та закликають оскаржувати їх у суді. Кількість судових справ щодо визнання виконавчих написів нотаріуса, вчинених на договорах іпотеки такими, що не підлягають виконанню, та неоднозначність судових позицій із цього приводу також свідчить про проблематику порушеного питання.

Метою статті є необхідність встановлення причин двоякого сприйняття допустимості використання такого виду захисту і відповідних наслідків із подальшим внесенням пропозицій щодо їх подолання та загалом визначення місця виконавчого напису серед інших варіантів задоволення вимог іпотекодержателя та їх співвідношення між собою, характерних особливостей процедури його вчинення, а також доцільності та виправданості застосування цього засобу звернення стягнення на предмет іпотеки. На розгляд виноситься питання щодо того, чи перевіряє нотаріус безспірність заборгованості боржника перед кредитором і наявність спору у цьому випадку.

Встановлено, що факт існування спору у такому нотаріальному провадженні виявити складно, адже нотаріус спілкується лише з іпотекодержателем, бо іпотекодавець безпосередньо не бере в ньому участі, а відсутність заперечень із його боку та спору загалом лише презюмується, тому безспірність підтверджується формально на підставі поданих документів. Нотаріальний акт не направляє іншій стороні договору, незважаючи на те, що одразу може бути пред'явлений до примусового виконання, тому підлягатиме оскарженню лише після відкриття виконавчого провадження, що ставить у не вигідне становище іпотекодавця. З огляду на це висловлена думка поширити практику попереднього визначення такого способу звернення стягнення на предмет іпотеки у договорі, та запропоновано, щоб виконавчий напис на ньому вчинявся за умови отримання іпотекодавцем повідомлення від іпотекодержателя щодо виконання вимоги і початку звернення стягнення у такий спосіб зі спливом відведеного на це строку. Крім того, для врівноваження прав іпотекодавця розглянута пропозиція надсилати йому виконавчий напис, щоб у разі порушення його прав цим нотаріальним актом він зміг оскаржити його до початку примусового виконання за ним.

Резюмовано, що положення Закону України “Про іпотеку” про звернення стягнення на предмет іпотеки на підставі виконавчого напису є декларативним, адже процедура його вчинення регламентована Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, положення якого для підтвердження безспірності заборгованості відсилають до постанови Кабінету Міністрів України, окремі норми якої з приводу вчинення виконавчих написів на іпотечних договорах визнані нечинними. З'ясовано, що випадки вчинення виконавчих написів повинні передбачатися на рівні закону. Тому законодавство потребує узгодження, зокрема в контексті доцільності залишення такої позасудової форми задоволення вимог іпотекодержателя загалом.

Снідевич, О. Теоретичні проблеми юридичної сили нотаріального акта у доктрині нотаріального процесу України / О. Снідевич // Право України. – 2020. – № 9. – С. 170-182.

Незважаючи на те що понятійний апарат науки нотаріального процесу вже переважно сформований, окремі наукові положення залишаються за межами належної уваги науковців. Такими можуть вважатися теоретичні положення про нотаріальний акт і його юридичну силу. Вітчизняна наука сьогодні не те, що не напрацювала єдиних підходів до розуміння окремих положень юридичної сили нотаріальних актів, а й не запропонувала належних визначень цих понять, які були б предметом подальших наукових дискусій.

Метою статті є узагальнення тих правових проблем, які існують у правовій доктрині нотаріального процесу України стосовно юридичної сили нотаріального акта, вироблення цілісного уявлення про юридичну силу нотаріального акта як категорію нотаріального процесу, формування визначення окремих правових понять, пов'язаних із її проявами, а також викладення власного бачення на подальше вирішення існуючих у науці проблем.

Встановлено, що вітчизняна доктрина нотаріального процесу не надає визначення понять “юридична сила”, “доказова сила” та “виконавча сила” нотаріального акта. Юридична сила нотаріального акта у науці розглядається через її прояви – доказову та виконавчу силу. Таке розуміння юридичної сили виглядає обмеженим. Юридична сила нотаріального акта як різновиду правового акта також характеризується своїми межами та не є сталою. Перспективними виглядають дослідження обсягів юридичної сили нотаріальних актів залежно від динаміки розвитку правовідношення.

Автор доходить висновку, що під юридичною силою нотаріального акта слід розуміти властивість нотаріального акта діяти, його юридичне значення у правовідносинах, здатність породжувати правові наслідки у вигляді виникнення, зміни та припинення правовідносин, а також місце нотаріального акта в системі інших правових актів. Пропозиція щодо законодавчого закріплення положення про неможливість оспорування нотаріально посвідчених правочинів або документів показаннями свідків повинна втілюватися у законодавство разом з удосконаленням процедури фіксації вчинення нотаріальних дій. У зв'язку з самостійним окресленням процедур реєстрації прав та фактів у спеціально створених для цього реєстраційних є виокремлення самостійного прояву юридичної сили нотаріального акта – його реєстраційної сили.

Фурса, Є. Предмет оскарження діяльності або бездіяльності консула при вчиненні нотаріальних дій: актуальні питання / Є. Фурса // Право України. – 2020. – № 9. – С. 183-198.

У світлі міграції громадян України та перебування їх в іноземних державах актуалізується питання надання їм якісних нотаріальних послуг у консульських установах і дипломатичних представництвах. Переваги саме консульського посвідчення нотаріальних документів, порівняно з аналогічними діями іноземних нотаріусів, полягають у тому, що не потрібна подальша легалізація нотаріального документа. Водночас нотаріальні послуги в консульських установах і дипломатичних представництвах надаються не завжди якісно, що негативно впливає на охорону й захист прав та інтересів українських громадян і юридичних осіб, негативно позначається на іміджі України за кордоном. Тому ці питання важко переоцінити, необхідна активна робота на предмет удосконалення механізму реалізації права таких осіб на подання скарги, що дасть змогу застерегти від виникнення подібних проблем у майбутньому.

Мета статті зводиться до обґрунтування нового погляду на проблему охорони та захисту прав громадян і юридичних осіб, які постраждали або вважають себе такими, що зазнали порушення власних прав, під час вчинення нотаріальної дії консулом. При цьому увагу приділено аналізу адміністративного та судового порядків захисту прав таких осіб.

Автор аналізує різні проблеми теорії та практики у сфері оскарження дії або бездіяльності консула при вчиненні нотаріальних дій, а також питання підсудності справ про оскарження діяльності чи бездіяльності консулів при вчиненні нотаріальних дій. Доводить, що за основу має братися характер спору про право, а тому і юрисдикція суду має визначатися за правилами про предмет справи (спору). Обґрунтовує твердження, що нотаріальна діяльність консулів має бути підпорядкована одночасно двом міністерствам: Міністерству юстиції України та Міністерству закордонних справ України.

У статті виокремлюються підстави оскарження відмови у вчиненні нотаріальних дій або неправильності їх вчинення, зокрема: грубе поводження з громадянами; помилки при кваліфікації тих чи інших правовідносин; недосконалість норм законодавства.

Автор дійшов висновків, що у випадку, коли основними суб'єктами спору будуть, зокрема, сторони посвідченого консулом цивільного договору, то спір має розглядатися у порядку цивільного судочинства; а коли оскаржуватиметься відмова консула у вчиненні нотаріальної дії, то спір має розглядатися в порядку адміністративного судочинства. Існування скарги як окремого

процесуального документа у сучасних умовах є недоцільним. Робить пропозиції для удосконалення законодавства, вважаючи неприпустимим обмеження прав громадян та юридичних осіб у виборі способу захисту власних прав, порушених консумом при вчиненні нотаріального провадження.

Дрогозюк, К. Процесуально-правові особливості використання електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, у цивільному процесі / К. Дрогозюк // Право України. – 2020. – № 9. – С. 214-230.

Кожного дня значну частину свого часу громадяни проводять у соціальних мережах, таких як “Facebook”, “Instagram”, “Telegram”, “Twitter”, “Myspace” тощо. Окрім зручного майданчика для віртуальної комунікації, соціальні мережі стають повноцінним інструментом для бізнесу, що обумовлено можливістю соціальних мереж доводити відомості до великої аудиторії.

Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері електронних доказів у цивільному судочинстві, необхідно констатувати, що в юридичній літературі ще не було висвітлено питання особливостей електронних доказів, отриманих із соціальних мереж.

В умовах масового використання соціальних мереж надзвичайно важливого значення набуває питання чіткого правового регулювання доказів, отриманих із соціальних мереж. Зокрема, у чинному цивільно-процесуальному законодавстві недостатньо врегульованими залишаються питання подання та дослідження електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, адже чинні норми не враховують процесуально-правові особливості відповідних доказів.

Метою статті є аналіз проблем, які виникають при використанні соціальних мереж у процесі доказування у цивільному процесі з метою захисту порушених або невизнаних прав, свобод та інтересів у цивільному процесі, конкретизація особливостей соціальних мереж як окремого джерела електронних доказів, а також дослідження та аналіз судової практики при використанні відповідних доказів.

Проведений аналіз дає змогу констатувати, що правове регулювання електронних доказів у цивільному судочинстві потребує вдосконалення з урахуванням процесуально-правових особливостей відповідних доказів. За результатами дослідження встановлено, що процесуально-правовими особливостями електронних доказів, отриманих із соціальних мереж, є складність забезпечення процесу ідентифікації особи, яка створила або розповсюдила певну інформацію в соціальній мережі; можливість зміни імені користувача відповідної сторінки у соціальній мережі; складність неупередженої оцінки у питанні визначення, чи є негативна інформація, поширена через соціальні мережі, фактичним твердженням чи оціночним судженням; можливість видалення кожного окремого повідомлення особою у соціальній мережі чи месенджері; можливість зміни та видалення інформації в оригіналі електронного доказу.

Ханова, Р. Новели судової практики Верховного Суду у сфері оподаткування та митної справи / Р. Ханова // Право України. – 2020. – № 9. – С. 231-241.

Актуальність обраної теми обумовлюється динамічністю відносин у сферах податкового та митного права. Норми чинного як податкового, так і митного законодавства не позбавлені недоліків, оскільки надто швидко і часто змінюються, є заплутаними, містять чимало декларативних норм, чим створюють безліч перешкод для ефективного функціонування сфер оподаткування та митної справи. Тому слід спостерігати за винесенням нових правових позицій Верховного Суду, які у своїй судовій практиці сприяють подоланню латентних недоліків у нормах чинного законодавства.

Метою статті є огляд та вивчення сформованої нової судової практики у правових позиціях щодо здійснення розрахунків та оподаткування, використання об'єктів за функціональним призначенням, у сфері митної справи, у сфері контрольнонаглядової діяльності та деліктології, а також судової практики з процесуальних питань у сфері оподаткування та митної справи.

Встановлено, що релевантна судова практика Великої Палати Верховного Суду у сфері оподаткування та митної справи зорієнтована на встановлення юрисдикційності відповідних спорів, а також на вирішення актуальних проблем щодо застосування норм матеріального чи процесуального права. При вирішенні матеріальноправових спорів за 2020 р. Великою Палатою Верховного Суду були сформовані такі підходи. По-перше, до належного способу захисту є звернення контролюючого органу до суду щодо стягнення коштів платника податків, який має податковий борг, із рахунків у банках, які обслуговують такого платника податків, на суму податкового боргу або його частини. По-друге, статус фізичної особи – підприємця є формою реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність. Автоматичне перенесення набутих ознак до змін 2004 р. суб'єкта господарювання виключається, оскільки особа не може бути примушена до реалізації наданого їй права в цих умовах, а користується ним на власний розсуд. По-третє, у разі несвоєчасного або перерахування не в повному обсязі суми податкового зобов'язання з вини банку платника такий платник звільняється від фінансової відповідальності у вигляді штрафу та (або) пені, але не звільняється від обов'язку сплатити в повному обсязі податкове зобов'язання.

Загине́й-Заболо́тенко, З. Поняття чи перелік корупційних кримінальних правопорушень: чого потребує Кримінальний кодекс України? / З. Загине́й-Заболо́тенко, О. Гладун // Право України. – 2020. – № 9. – С. 242-255.

Перелік корупційних кримінальних правопорушень закріплено в примітці ст. 45 Кримінального кодексу України. При цьому більшість науковців звертають увагу на неузгодженість цього переліку із закріпленими у Законі України “Про запобігання корупції” поняттями “корупція” і “корупційне правопорушення”. Використання вичерпних переліків у текстах нормативно-правових актів слугує їх юридичній визначеності, однак ці переліки роблять відповідну норму негнучкою.

Метою статті є встановлення доцільності закріплення у Кримінальному кодексі України (КК України) переліку корупційних кримінальних правопорушень і внесення пропозицій щодо вирішення існуючих проблем, обумовлених таким законодавчим прийомом.

Визнання певного правопорушення корупційним залежно від формального закріплення його в певному переліку є доволі вразливим рішенням. Це дає можливість постійно змінювати такий перелік без переосмислення змісту та ознак ко-рупції, закріплених на законодавчому рівні. Крім того, такий підхід відкриває можливості для волюнтаризму в законопроектіванні та суттєво обмежує суддівський розсуд у кримінальному провадженні, зокрема унеможлиблює врахування конкретних обставин кримінального правопорушення при оцінці його суспільної небезпечності. Практика застосування кримінального процесуального законодавства щодо викривачів корупції також засвідчує помилковість обраного підходу до визначення терміна “викривач”.

З метою вирішення означених проблем автори пропонують закріпити у КК України поняття корупційного кримінального правопорушення як такого, що містить визначені законом ознаки корупції, уточнити поняття корупції в Законі України “Про запобігання корупції”, визначити в Кримінальному процесуальному кодексі України, що викривачем є особа, за заявою чи повідомленням якої розпочато досудове розслідування корупційного кримінального правопорушення.

Шаренко, С. Проблемні питання діяльності слідчого судді при здійсненні судового контролю щодо захисту прав людини / С. Шаренко // Право України. – 2020. – № 9. – С. 256-270.

Статтю присвячено дослідженню нормативної регламентації загальних обов’язків судді щодо захисту прав людини та практики їх реалізації. До слідження показує необхідність удосконалення положень Кримінального процесуального кодексу України (КПК України) щодо цих повноважень для забезпечення ефективності їх реалізації, що позитивно вплине на здійснення функції захисту у кримінальному провадженні.

Метою статті є виділення проблемних питань реалізації ст. 206 КПК України при здійсненні захисту у кримінальних провадженнях, виявлення особливостей доказування при реалізації досліджуваних повноважень слідчого судді, виділення проблемних питань нормативної регламентації повноважень слідчого судді.

Проаналізовано судову практику застосування загальних обов’язків судді щодо захисту прав людини. Акцентується увага на досягненні розуміння двох ключових питань: 1) незаконне затримання може бути оскаржене до слідчого судді за аналогією у порядку ст. 206 КПК України; 2) ухвала слідчого судді, постановлена за результатами розгляду скарги на незаконне затримання, не підлягає апеляційному оскарженню. Розглянуто питання компетенції слідчого судді щодо оскарження законності затримання, зосереджено увагу на неоднозначних аспектах порядку такого оскарження. Вказане оскарження фактично реалізується стороною захисту через подання скарги на незаконне затримання особи. Така скарга розглядається: 1) під час судового розгляду клопотання про застосування до особи запобіжного заходу; 2) в окремому судовому розгляді.

Зазначається, що з метою реалізації конституційного права кожного затриманого у будь-який час оскаржити в суді своє затримання, судова практика має виходити із того, що сторона захисту під час досудового розслідування може скористатися правом на оскарження незаконного затримання особи у порядку ст. 206 КПК України: 1) у судовому розгляді клопотання про застосування до підозрюваного запобіжного заходу; 2) у будь-який час у форматі окремого судового розгляду, якщо щодо особи не розглядалося питання про застосування запобіжного заходу.

Звернено увагу на некоректність окремих положень ст. 206 КПК України щодо порядку надходження на розгляд слідчого судді звернення про забезпечення прав затриманої особи. Акцентовано увагу на відсутності форми звернення до слідчого судді з такою заявою. Авторка підкреслює, що досліджувана компетенція слідчого судді забезпечує досягнення справедливого балансу між процесуальними правами та обов’язками сторін обвинувачення і захисту.

Бордюг, Т. Теоретичні підходи щодо формулювання загальних і спеціальних правил вчинення нотаріальних проваджень за участю дітей / Т. Бордюг // Право України. – 2020. – № 9. – С. 271-284.

Розвиток та ускладнення нотаріальних правовідносин поставило на порядок денний питання про реформування нотаріального законодавства, яке нині викладене безсистемно, а тому потребує кодифікації. Проте для реалізації цього завдання необхідні насамперед теоретичні напрацювання

щодо виокремлення та систематизації існуючих, а також розроблення нових загальних і спеціальних правил вчинення нотаріальних проваджень. Окрім цього, участь дітей у нотаріальному провадженні досі залишається практично не врегульованою, що спричинює потребу у відповідних наукових дослідженнях.

Мета статті полягає у тому, щоб напрацювати теоретичні концепції для врегулювання невирішених питань щодо вчинення нотаріальних проваджень за участю дітей. Це має сприяти конкретизації повноважень законних представників, забезпечити можливість дітей брати участь у нотаріальному провадженні особисто, запровадити субпредставництво дітей у нотаріальному процесі адвокатом, а також встановити коло правочинів, у яких потрібна згода органів опіки та піклування, щоб усі інші могли вчинятися безперешкодно і без ускладнень без такої згоди.

Авторка досліджує різні питання участі дітей у нотаріальному провадженні та представництва їхніх інтересів, а також участі органів опіки та піклування у вчиненні правочинів за участю дітей. Обґрунтовано, що у разі звернення батьків як законних представників дітей до нотаріуса, дієздатність батьків і повноваження на укладення правочину від імені дітей визначається й обмежується згодою органів опіки та піклування. Доведено, що у випадках, коли за вчиненням правочину звертається неповнолітня особа, межі її дієздатності встановлюються також двома згодами: згодою батьків і дозволом органів опіки та піклування на вчинення правочину. Запропоновано внести зміни у законодавство, передбачивши можливість субпредставництва інтересів малолітніх дітей у нотаріальному провадженні адвокатом. Досліджено міжнародний досвід захисту та охорони прав дітей у нотаріаті.

Авторка дійшла висновків, що процедура заміни законного представника у нотаріальному процесі не передбачена законом, як це відбувається у цивільному процесі, що потребує законодавчого врегулювання. У випадку укладення правочинів щодо нерухомого майна чи інших нотаріально посвідчуваних правочинів іншими особами, відмінних від батьків дитини, а також при укладенні договорів на користь дітей, то згода органу опіки та піклування не повинна вимагатися.

Кушнір, А. Здійснення охорони й захисту прав та інтересів осіб у нотаріальному процесі / А. Кушнір // Право України. – 2020. – № 9. – С. 285-294.

У сучасній правовій доктрині тривають дискусії стосовно охорони і захисту прав та інтересів нотаріусами. Вчені висувають різні наукові підходи до бачення цього питання. Варто зазначити, що воно залишається відкритим до обговорення у науковому колі, оскільки вимагає конкретизації та вироблення нормативної бази, яка допомогла б розв'язати законодавчі суперечності та прогалини, і цим самим сприяти виробленню більш цілісного наукового обґрунтування.

У статті досліджується питання здійснення охорони та захисту прав і законних інтересів, зокрема нотаріусом. Проаналізовано теоретичні підходи до понять “захист” та “охорона” цивільних прав і законних інтересів, а також встановлено їхнє філологічне тлумачення. Висвітлено проблеми нотаріальної форми здійснення охорони і захисту цивільних прав та інтересів особи. Обґрунтовано необхідність розгляду інституту нотаріату як однієї з форм юрисдикційного захисту прав та законних інтересів осіб. Наводиться перелік способів захисту, що змінює стереотипи щодо нотаріального захисту, який впливає зі змісту ст. 18 Цивільного кодексу України, де він зводиться виключно до вчинення виконавчих написів на боргових документах. Зазначені обставини доводять наявність потреби внесення змін до законодавства.

Метою статті є висвітлення проблеми здійснення нотаріальної охорони та захисту прав, обґрунтування наявності ширших можливостей у здійсненні захисту прав осіб нотаріусом і необхідності їх законодавчої регламентації.

Забезпечення права на захист є важливим напрямом діяльності держави, який прямо корелює з високим ступенем довіри громадян до неї, а відповідно, з економічним зростанням, яке може відбуватися лише за наявності впевненості суспільства у гарантованості прав, носієм яких воно є. Нотаріат спроможний надати соціуму альтернативні способи усунення порушень прав поряд із вже існуючими. Розвиток цього інституту в перспективі створює умови для подальшої побудови правової держави з ефективним громадянським суспільством